

KUR'ÂN'I NESH BAĞLAMINDA SÜNNET'İN YETKİSİ

Abdullah ÜNALAN

Öz

Model şahsiyet olarak takdim edilen Hz. Peygamber (s)'in İslâmî hükümleri koymadaki yetkisi tartışılmazdır. Ancak O, vahye dayalı söylem ve eylemde bulunmasına ve Kur'an'ı Sünnet'le pratize etmesine rağmen, Sünnet'inin Kur'an'ı neshedip edemeyeceği tartışma konusu olmuştur. “*Peygamber'in emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar*” (24/63) vb. ayetler ve bu ayetlere paralel sahîh hadisler, Resûlullah'ın icraatlarını Kur'an gibi temel referans olarak ortaya koyduğu gibi, Darimî'nin dediği gibi “Kitab Sünnet'i neshedemezken Sünnet Kitab'ı nesheder” hükmünü de önümüze koymaktadır. Aksi halde Sünnet'i alegorik bir anlamın ötesine geçemeyecektir. Makalede, Kur'an ve Sünnet'in ışığı ve alimlerin görüşleri doğrultusunda Sünnet'in Kur'an'ı nesh boyutu ele alınacak ve tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Kur'an, sünnet, nesh, teşri, vahiy.

The Authority Of The Sunnah The Context Of Abrogation In Qur'an

* Doç. Dr., Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, aunalan@siirt.edu.tr., orcid.org/0000-0002-5399-6521

Abstract

Prophet is presented as a model personality, his power of putting for Islamic provisions is indisputable. Although he said and practiced in the light of Quran and he practiced Quran with Sunnah, the subject of the abolition of his Sunnah for Quran is disputable. "Let beware those who oppose prophet commandment; lest should befall them and affliction or befall them a painful tortment." (26/63) like this verse and other verses which are parallel with authentic hadiths put Prophet's facilities as basic references like Quran and Darimi also says that Quran can not abolish the Sunnah but Sunnah can abolish the Quran. Otherwise, Sunnah can not go beyond allegorical meaning. In the article, we will discuss the abolition of Sunnah for Quran in the lights of Quran, Sunnah and in the directions of the scholars' ideas.

Key Words

Qor'ân, sunnah, abolition, legislation, revelation.

Giriş

Kur'ân İslam'ın temel referansı kabul edildiği gibi sünnet de Edille-i Erbaa'nın hem ikincisi, hem üçüncü ve dördüncünün temel referanslarıdır. Bizzat Kur'ân'da, Resûlullah (s)'a hüküm koyma (teşri') hakkının verilmesi yanında, O'na inanmadan imanın bile gerçekleşmemesiyle O'nun konumu ortaya konulmaktadır. Zira O, bir taraftan Kur'ân'ın müfessir, mübeyyin ve pratisyeni iken, diğer taraftan Kur'ân'da olan ve olmayan hükümleri koyma yetkisine sahip Allah'ın Elçisi'dir.

Kur'ân'da, Hz. Peygamber (s)'in önemini vurgulayan, konumunu belirleyen, yüceliğini ifade eden çok sayıda pasaj bulunmaktadır. Şu ayetler, hitap ettiği Resûlullah (s)'in yerini, yetkisini ve konumunu ortaya koymaktadır:

*'Senin şanını ve ününü yüceltmedik mi?'*¹

*'Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salavat getirirler. Ey Mü'minler! Siz de O'na salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin.'*²

*'Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir.'*³

¹ 94/İnşirah, 4. 'İman etmede, ezanda adını adıyla bir araya getirdi.' (Şâtıbi, Ebu İshak İbrahim b. Musa (v. 790/1388), *el-Muvafakât fi Usûliş-Şeria*, Dârü'l-Mârifê, Beyrut ty., II. 254).

² 33/Ahzab, 56.

³ 48/Fetih, 2.

Allah, Kalam'ını, dinini ve o dinin ilkelerini emanet ettiği 'emîn' şahsiyettir: “*De ki (Ey peygamber): 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin; zira Allah çok affedicidir, rahmet kaynağıdır.'*”⁴

Allah'a itaat mü'minler için nasıl kesin ve kaçınılmaz ise, Resûlullah (s)'a itaat de o derece zorunludur. O'na itaatsizliğin sonu sapıklık ve hüsrandır:

“*Allah ve Resûlü bir şeye hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.*”⁵

Mü'minlerin tek seçeneği, Allah'ın Resûlü'ne başvurmak ve kararlarına boyun eğmektir. Zira O'na itaat Allah'a ve ahiret gününe imanla eşdeğerdir:

‘*Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ulû'l-emre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz-Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız-onu Allah'a ve Resûle götürün (onların talimatlarına göre halledin); bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha güzeldir.*’⁶

‘*Peygamber'in emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.*’⁷

Hz. Peygamber (s) de, ‘*Peygamberine karşı çıkan sapıklardan olur*’⁸ buyurarak kendisine karşı çıkanların ancak sapıklar olabileceğini belirtir.

Özetle, ‘*Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan sakının*’⁹ İlahî talimat, Hz. Peygamber (s)'in Sünnet'ine bir bütün olarak uyulmayı emretmektedir. Şayet her talimatı vahyin gölgesinde ve mutlak doğru olmasaydı, itaati mutlak olarak emredilmezdi.

Hucciyyetüs-Sünne adlı eserin müellifi, Rasûlullah (s)'in, ‘*Dikkat edin! Bana Kitab ve misli kadar verildi. Dikkat edin! Koltuğunda oturan karnı tok biri, 'bu Kur'an'a sarılın, onda gördüğünüz helali helal, onda gördüğünüz haramı haram kabul ediniz!*’ diyeceği yakındır. Oysa Resûlullah'ın haram etti-

4 3/Al-i İmran, 31.

5 33/Ahzab, 36.

6 4/Nisa, 59.

7 24/Nur, 63.

8 İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed, *Müsned*, Beyrut, ty.IV. 14.

9 59/Haşr, 7. Ayrıca bkz. 3/Âl-i İmran, 31, 46, 132; 8/Enfal, 20, 21, 46; 5/Maide, 92; 47/Muhammed, 33; 64/Teğabün, 12; 33/Ahzab, 21; 7/Araf, 156-157.

ği, *Allah'ın haram ettiği gibidir*¹⁰ vb. hadisleri bu bağlamda ele almakta ve Kur'ân ile amel etmekten ziyade, sünnete sarılmaya ve onunla amel etmeyi örnek göstermektedir.¹¹

Bu değerlerde olan ve birincil görevi tebliğ ve tebliğ ettiklerini hayata geçirmek olan Resûlullah (s)'in pratize ettiği dinde yetki sahibi olmaması düşünülemez. İslam beşerî değerlerle müşahhaslaştırılan bir dindir. Evrensel bir dinin ilkelerini duyurma ve uygulama gibi ağır bir sorumluluk¹² taşıyan Hz. Peygamber (s)'in, -yine vahye dayalı- kendi ölçülerini koyamaması, bundan soyutlanması ve adeta işlevsiz bir hale getirilmesi, konumuna gölge düşürücü bir düşünce olarak algılanmalıdır.

Nübüvvet denildiğinde Hz. Peygamber (s)'in fizikî bedeni değil; getirdiği-Hadîs ile ifade edilen-mesajlardır. Zira bedeni her peygamber ve beşer gibi bu dünyadan geç ederken, evrensel ve ebedî olarak devam eden verdiği mesajlarıdır.

Tartışılan, vizyon ve misyonunu ifade eden Hadîs'in etki ve yetkisinin nereye kadar vardığıdır. Hz. Peygamber (s)'in Sünnet'inin Kur'ân karşısında yetki sınırı nereye kadardır? Sünnetin Kur'ân'da tasarruf yetkisi (nesh) var mıdır? Bu konular ilk dönemlerden itibaren tartışma konusu olmuş ve günümüze kadar intikal etmiştir.

Resûlullah (s), İslâm'ın temel referansıdır. Allah ile insanlar arasındaki diyalogu sağlayan beşerî ilk halkadır. O'nun devreden çıkmasıyla bütün bağlar kopar, vahiy kesilir. 'Sünnet Kur'ân'ı nesheder, ancak Kur'ân Sünnet'i neshetmez'¹³ görüşündeki alimlere göre Sünnet İslâm'ın birinci kaynağını teşkil etmektedir.

Sünnet, kelime olarak 'İyi veya kötü anlamda tutulan yol, riayet etmek,

¹⁰ Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî el-Ezdi (v. 275/888), *Sünenü Ebi Dâvûd* (Avnu'l-Ma'bûd ile beraber), Dârü'l-Fikr, Beyrut 1399/1979, 39/Sünne 6; Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Süre (v. 279/892), *el-Câmiûs-Sahîb ve hüve Sunenüt-Tirmizî*, Dârü'l-Fikr, Beyrut ty., 42/İlim 10; İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni (v. 275/888), *Sünenü İbn Mâce*, Dârü'l-Hadis, Kâhire, ty., Mukaddime, I. 2; Darimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Behram (v. 250/864), *Sünenü'd-Darimî*, Dârü'l-fikr, Beyrut, ty. Mukaddime, I. 49; İbn Hanbel, *Müsned*, II. 367.

¹¹ Abdülhalık, Abdülğani, *Huciyetüs-Sünne*, Daru'l-Vefa, Virginia ABD, 1413/1993, s. 317-319.

¹² 'Şüphesiz Biz, sana taşıması ağır bir yük yükleyeceğiz.' (73/Müzemmil, 5)

¹³ Bkz. Darimî, I. 144.

keskinleştirmek, kolaylıkla akıtmak¹⁴ gibi anlamlara gelirken, terim olarak, 'Kitâb-ı Azîz'in lafzan ifade etmeyip Nebî (s)'den nakledilen her şeydir. Sünnetin Kur'ân'da kapalı olan nasları izah etmesi beyandır.'¹⁵

Hız. Peygamber (s)'in, 'Size sünnetime ve doğru yolda olan Raşid Halifelerin sünnetine sıkı sıkıya sarılmanızı tavsiye ederim'¹⁶ hadîsine dayanılarak Kitap veya Resûlullah (s)'in Sünnet'inde olsun olmasın, sahabenin eylemlerine de sünnet denilmiştir.¹⁷

1. Sünnet-Vahiy İlişkisi

Kur'ân'ın, 'Peygamber, arzusuna göre konuşmaz. O (söyledikleri) vahiyden başkası değildir'¹⁸ vb. ayetleri, Sünnet-vahiy ilişkisini güçlü şekilde ortaya koymaktadır.

Darimî (v. 250/864), 'Cibrîl, Rasûlullah (s)'a Kur'ân'ı getirdiği gibi Sünnet'i de getiriyordu'¹⁹ rivayetinde bulunurken Hız. Ömer (v. 23/644), 'Bazı insanlar Kur'ân'daki bazı müteşabih meselelerde sizinle tartışacaklar. Siz Sünnetteki şekilde amel ediniz, çünkü sünnet erbabı Allah'ın Kitabı'nı daha iyi biliyorlar'²⁰ demektedir.

Dehlevî (v. 1176/1762), 'Resûlullah (s) yasaklamış, emretmiş, korkutmuş, müjdelemiş, örnekler vermiş, uyarmıştır ki bütün bunlar(daki söz ve fiilleri) Kur'ân gibidir veya daha fazladır'²¹ demektedir. 'Resûlullah (s)'in ahiret ve kozmosun ilginç olaylarıyla alakalı bilgileri vahye dayanmaktadır.

¹⁴ Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammad, *Tâcül-Arûs ve Sıhâbul-Arabîyye (es-Sıhâb)*, Beyrut 1418/1778, s-n-n md.; İbn Manzûr, Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Zekeriyâ (v. 711/1311), *Lisânül-Arab*, Daru Sadır, Beyrut 1410/1990, s-n-n md., XIII. 224 vd.; Rağîb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'ân*, Daru kahraman, İstanbul 1986, s-n-n md., s. 357-358.

¹⁵ Şatibî, *el-Muvafakât*, IV. 3.

¹⁶ Ebû Dâvûd, 39/Sünne 5; Tirmizî, 42/İlim 16; İbn Mâce, Mukaddime, I. 6; Dârimî, Mukaddime, I. 16; İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed (v. 241/855), *Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1413/1992, IV. 126.

¹⁷ Şatibî, *Muvafakât*, IV. 4. İçki içene seksen değneğin vurulması, sanayi mallarının tazmini, Mushaf'ın toplanması, kiraatların tesbiti, bütçenin düzenlenmesi gibi işlemler sahabe tarafından uygulanmıştır. Genel olarak sahabe söz, fil ve takrirlerine 'eser' denilmiştir. (a.g.e. s. 5).

¹⁸ 53/Necm, 2-3.

¹⁹ Darimî, Mukaddime, I. 145.

²⁰ Darimî, Mukaddime, I. 49.

²¹ Dehlevî, Şah Veliyullah b. Abdurrahim (v. 1176/1762), *Hucetullahi'l-Baliga*, Daru İhyai'l-Ulûm, Beyrut 1413/1992, I. 20.

Kanun koyma ve ibadet şekilleriyle ilgili icraatlarının bir kısmı da vahye dayanırken bir kısmı içtihadı dayanmaktadır²² derken, Abdülğani, 'Bu yönden Sünnet Kur'ân'la müsavidir: Zira o da Kur'ân gibi vahiydir. Dolayısıyla itibar yönünden ondan geri değildir'²³ demektedir.

Sünnet-vahiy ilişkisinin olmadığını iddia etmek gerçeklikle bağdaşmamaktadır. Zira nübüvvetin temel referansı vahiydir. Esasen tartışılan, sünnet-vahiy ilişkisinden²⁴ ziyade bu ilişkinin ne boyutta olduğudur.

Sünnetin, vahy-i metlûvvü beyan; vahyi teorik ve pratik bir olgu olarak ortaya koyması gibi iki yönü bulunmaktadır. Bu bağlamda 'beyan' olmadan İlahî vahiy anlamak mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla hüküm koyma yetkisine sahip Sünnet'in vahyin denetiminde olduğu,²⁵ görülmektedir. Bu bağlamda, Allah'ın, bütün insanlara 'güzel örnek'²⁶ olarak gönderdiği Resûl'üne yüklediği ağır misyonda, kendisini kontrolsüz, misyonunun ilkelere uygulamada denetimsiz bırakması düşünülemeyeceği gibi, bu ilkeleri tesbit ve uygulamadan mahrum, yetkisiz ve etkisiz bırakması da düşünülemez.

"Hz. Peygamber'i aldığı vahyi insanlara iletmekle görevli salt bir aracı/postacı olarak algılamak veya ortaya koyduğu yol ve yöntemin (sünnet) geçmiş dinleri taklit başarısından öteye geçmediğini, yahut sadece kendi dönemi için en güzel model olduğunu ama "tek model" olmadığını iddia etmek, inanç ilkeleri açısından tehlikeli tehlikeli bir noktada seyretmek anlamına gelir."²⁷ Böyle bir anlayış, yeri geldiğinde bir fakîhe tanınan yetkinin, peygamberden esirgenmesi gibi çelişkili bir tutumun da göstergesidir.²⁸

²² Dehlevî, I. 371.

²³ Abdülğani, s. 485.

²⁴ Sünnet-vahiy ilişkisinin olmadığını ilk söyleyenlerden biri Ebu Abdillah el-Batta'dır (ö. 387/997). Bkz. Ferra, Ebu Ya'la Muhammed b. Hüseyin el-Bağdadi, *el-Udde fi Usûli'l-Fıkıh*, Riyad 1414/1993, V. 1578 vd. Günümüzde, kökeni Hint Kitasındaki Kur'âniyyün ekolünün temsilcileri olan Ahmet Han (1315/1898), Gulam Ahmet Perviz (ö. 1405/1985) gibilere dayanan 'mealci'ler denilen grup da Sünnet-vahiy ilişkisini reddetmektedirler. Daha geniş bilgi için bkz. İlahî Bahş, Hadim Hüseyin, *el-Kur'âniyyün ve Şubühâtuhüm Havle's-Sünne*, Mektebetü's-Siddik, Taif 1409/1989, s. 153 vd.

²⁵ Koçkuzu, Ali Osman, *Hadîste Nâsib-Mensûb Meselesi*, MÜİFAV Yayınları, İstanbul 1985, s. 3, 7-9.

²⁶ 'Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.' (33/Ahzab, 21)

²⁷ Genç, Mustafa, Sünnet-Vahiy İlişkisi, Kitabî Yayınları, İstanbul 2009, s. 12.

²⁸ Ayrıca bkz. Koçkuzu, Ali Osman, Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşri Yö-

2. Nesh

Sözlükte 'silmek, gidermek, hükmünü kaldırmak, geçersiz kılmak, feshetmek, iptal etmek, bozmak, değiştirmek'²⁹ gibi anlamlara gelen nesh 'Terim olarak, 'Hükmü bütünüyle kaldırmak'³⁰ veya amm, mutlak, zahir vs.nin delâletini tahsîs veya takyîd etmek veya mutlakı mukayyede hamlederek tefsir veya tebyîn ile kaldırmaktır.'³¹

Nesh, 'Şer'î bir hükmün, sonra gelen şer'î bir delil ile kaldırılmasıyla sınırlandırıldığından, önceleri mübah olan içkinin, ribanın haram kılınması nesh sayılmamaktadır.³²

Hem Kur'ândaki, hem Sünnet'teki nesh, zarûriyât, haciyât (ihtiyacı) ve tahsîniyât (güzel davranışlar) oluşun³³ ve bütün semavî dinlerde aynı ve değişmeyen küllî ilkelerde değil cüz'î ilkelerde olmuştur.³⁴ Kur'ân'ın, 'O, itikadî konularda, Nuh'a emrettiğini-ve sana (ey Muhammed,) vahiy aracılığıyla öğrettiğimizi ve aynı zamanda İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğimizi-sizin için uygun gördü: (Sahih) itikada sağlam bir şekilde sarılın ve o konuda bütünlüğünüzü bozmayın'³⁵; 'O peygamberler, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy'³⁶ gibi ayetleri, bütün semavî dinlerin temel paydalarda bulduklarını belirtirken, 'Biz bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelersek) mutlaka daba iyisini veya benzerini getiririz'³⁷; 'Biz bir ayetin yerine başka bir ayet getirdiğimiz zaman..³⁸ ayetleri, Kur'ân'da neshin varlığını ifade edilmektedir.³⁹

nünden Değeri, DİB Yayınları, Ankara 1988, s. 103-108.

²⁹ *Mü'cemu'l-Vasit*, heyet, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, n-s-h md., s. 917.

³⁰ Bu, müteahhirünun ıstılahıdır. Elmalılı neshi, 'Herhangi bir hükmü şer'inin hilafına sonradan diğer bir delili şer'inin delalet etmesidir' şeklinde tanımlar. (Bkz. Elmalılı, Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, İstanbul, ty., I. 460).

³¹ İbn Kayyim, Şemsuddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekir el-Cevziyye, (303/915), *A'lamü'l-Muvakkîn an Rabb'il-Alemin*, Daru'l-Hadis, Kahire ty., II. 29.

³² Şatibî, *Muvafakât*, III. 106.

³³ Şatibî, *Muvafakât*, III. 117.

³⁴ Şatibî, *Muvafakât*, III. 104.

³⁵ 42/Şûra 13.

³⁶ 6/En'am, 90. Ayrıca bkz. 5/Maide, 43; 2/Bakara, 183; 22/Hac, 78; 12/Yusuf 37.

³⁷ 2/Bakara, 106.

³⁸ 16/Nahl, 101.

³⁹ Nesh -haşa- Allah'ın bilgisizliğine, ileriye görememesine değil, Allah'ın kullarına rahmet ve şefkatine delalet etmektedir. Zira insan fiziksel ve ruhsal olarak değiştiği gibi, ortam ve şartlara göre ihtiyaçları da değişmektedir. İnsanlık tarihinin bir örneği ve özeti olan Asr-ı Saadet, aynı

Nesih şu şartlarla gerçekleşmektedir:

1. Hükmü kaldıran nâsihin olması,
2. Hükmü kaldırılan mensûhun bulunması,
3. Nâsihin mensûhtan sonra vârid olması,
4. Nâsih ve mensûh arasında tearuzun bulunması.⁴⁰

3. *Sünnet'in Kur'an'ı Neshini Reddedenler*

Sünnetin Kitab'ı neshettiği, ittifakla kabul edilen bir görüş değildir. Reddedenler bazı gerekçeler ileri sürmüşlerdir. Şâtıbî, bu görüşleri özetlemiştir:

1. 'Sünnet'in rütbesi itibar yönünden Kitab'tan sonradır. Delili şudur:

Kitab kat'î iken Sünnet zannîdir. Sünnet'teki kat'iyet tafsilde değil bütünde olurken Kitab'ta hem bütünde, hem tafsilde olur. Kat'î olan zannî olana takdim edilir.⁴¹

Şöyle cevap verilmiştir:

'Sünnetin bizzat kendisine baktığımızda hem bütününde, hem detaylarında kat'îlik olduğunu görürüz. Bu, Resûlullah (s)'ı gören ve duyana nisbetle şüpheleri kökünden ortadan kaldıran bir olgudur.

Rivayet yoluna baktığımızda, ayete muarız sünnet mütevâtir ise, zannî olduğu iddiası geçersiz olur. Bazen Sünnetin delâleti kat'î, ayetin zannî ise itibarda Kitab'tan nasıl te'hir edilebilir? Bazen Sünnet sonra varid olmuş ve ayeti neshetmiştir. Bu iki halde de, eşit tutulmaları bir yana Sünnet Kitab'a takdim edilir.

Diğer haberlerin kat'î olmamaları bir şey ifade etmez; zira tearuz, ayet ile bir haber arasındadır. Dolayısıyla bütün (küll) ve detaylarda Kitab ile Sünnet'i karşılaştırmak bizi ilgilendirmez.⁴²

2. 'Sünnet ya Kitab'ın mübeyyididir (beyanı) veya ona ek bir bilgidir. Mübeyyin ise, itibar yönünden ikinci sıradadır. Zira mübeyyenin düşmesinden mübeyyin sakıt olurken (düşerken), mübeyyinin düşmesinden mü-

zamanda bir laboratuvar görevini yapmıştır. İslam'ın ilk devirdeki (fetret) bazı şartların, son yıllardaki ve gelecekteki insanlara uygulanması sıkıntılara neden olabilirdi ki bazı ayet veya hadislerin neshi bu sıkıntıları gidermeye yöneliktir.

⁴⁰ Gazalî, *el-Mustasfâ*, I. 231 vd.

⁴¹ Şâtıbî, *Muvafakât*, IV. 7.

⁴² Abdülğani, s. 489.

beyyen sakıt olmaz. Bu durumda mübeyyen önceliklidir. Sünnet mübeyyin değilse, Kitab'ta olanın dışında zaten itibar edilmez.⁴³

Şöyle cevaplandırılmıştır: 'Mübeyyen'in sakıt olmasından mübeyyin sakıt olur'dan maksat nedir? Maksat başka bir vahiy ile sakıt olması ise mübeyyin, mübeyyen vasıtasıyla değil doğrudan vahiy ile sakıt olur. Zira yeni vahiy eskisinin zahirini değil, beyanın manası olan muradı sakıt eder.'⁴⁴

Şayet beyan, takdim ve te'hiri gerektirseydi, başka ayet ve hadislerin beyanı olan çok sayıda ayet ve hadisin itibarca öncelenmesi gerekirdi ki böyle bir uygulama ne Kur'ân'da ne de Sünnet'te mevcut değildir.

3. 'Bazı haber ve eserler buna delalet etmektedir: Muaz'ın (v. 18/640) hadisi gibi: '*Ne ile hükmedeceksin?*' sorusuna, 'Allah'ın Kitab'ıyla.' '*Onda bulamazsan?*', 'Resûlullah'ın sünnetiyle.' '*Onda da bulamazsan?*', 'kendi içtihadımla.'⁴⁵

Ömer Şüreyh'e (v. 78/698) yazar: 'Sana bir sorun geldiğinde, Allah'ın Kitab'ına göre hükmet. Allah'ın Kitab'ında olmayan bir konu gelirse, Resûlullah (s)'in sünnetiyle hükmet...'⁴⁶

'Hadisi mevzu kabul eden alimler vardır. Cevzekânî *Mevzuat*'ta zikretmiş ve 'batıldır', 'Şeriatın hiç bir kuralına uymayan ve itimad edilemeyecek bir isnadla nakledilmiştir...'⁴⁷ demektedir.

Sahih kabul edilse bile te'vil edilmesi gerekir ki maksadı 'ulaşılması en kolay ve yakın olanıyla hükmederim' demektir.

Te'vil zorunluluğunun nedeni, 'Sünnetten metni ve delâleti kat'î olanın, Kitab'ın zahirine takdim edildiğidir ki Muaz buna çok şahid olmuştur. Haber-i vahid ise, bazen delâleti kat'î olurken Kur'ân'ın zannî olur. Dolayısıyla eşit olurlar ki birini takdim etmek doğru değildir. Hatta ictihad ve tercih delillerine bakarak te'vil ve cemetmek vaciptir.'⁴⁸

⁴³ Şatıbî, *Muvafakât*, IV. 7.

⁴⁴ Abdülğani, s. 491.

⁴⁵ *Ebu Davud*, 18/Kada 11; Tirmizî, 13/Ahkam 3; Dârimî, Mukaddime, I. 60; İbn Hanbel, *Müsned*, V. 230, 242. Genel olarak zayıf görülen hadisin kritiği için bkz. Seharenfûri, Halil Ahmed, *Bezlül-Mechûd fi Halli Süneni Ebi Davud*, ta'lik Takıyuddin en-Nedvî, Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1427/2006, XI. 316-318.

⁴⁶ Şatıbî, *Muvafakât*, s. 7-8.

⁴⁷ Bkz. Şatıbî, *Muvafakât*, IV. 7, dn. 2.

⁴⁸ Abdülğani s. 494.

4. 'Kitab'ın Kitab'la, sünnetin sünnetle,⁴⁹ Kitab'ın sünnetle, sünnetin Kitab'la⁵⁰ neshi caizdir... Sünnetin Kitab'la neshinin caiz olmaması, '*onlara indirileni açıklaman için*' ayetine dayanmaktadır. Allah, Peygamber'in sözünü nazil olana beyan yapmıştır. Sünnetin Kitab'la neshedilmesi halinde beyan olmaktan çıkar.⁵¹

5. Kur'an'ın asıl, Sünnetin fer' olduğu; dolayısıyla ondan sonra geldiği iddiasına şöyle cevap verilmiştir: 'Bu, fer'a o asıldan başka aslın olmadığı durumundadır. Onu isbat eden başka müstakil bir aslın bulunması halinde bu zorunlu değildir.'⁵²

6. Bakara 106. ayetinde geçen, '*mutlaka daha hayırlısı*' ifadesine dayanarak sünnetin Kur'an'dan daha hayırlı olamayacağını; dolayısıyla Kur'an'ı neshedemeyeceğini ileri sürenlere şu cevap verilmiştir: 'Bu iddianın hiçbir delili yoktur. Zira Kur'an ayetlerinin de birbirinden daha hayırlı olduğu söylenemez..Dolayısıyla nesheden, neshedilenden daha hayırlıdır.'⁵³

Bu tartışmalardan, Sünnet'in Kur'an'ı neshedebileceği hükmünün ağır bastığı görülmektedir. Genel olarak Kur'an ve Sünnet ele alındığında bunun daha güçlü argümanlara dayandığı görülür. Aksi halde Peygamber'i (s), salt bir açıklayıcı olarak görmek, dinî hükümlerin teşri'inde hiçbir fonksiyona sahip olmadığını kabullenmek gerekir ki bu O'nun konumuna uygun düşmemektedir.

4. Sünnet'in Kura'nı Neshini Kabul Edenler

Dindeki önemli konumuna istinaden Sünnet'in Kur'an'ı neshi meselesinin alimler tarafından tartışılması doğaldır. İslam'ın ikinci teşri' kaynağı

⁴⁹ '*Sizi kabir ziyaretinden nehyetmişim, kabirleri ziyaret ediniz.*' (Ebu Davud, 25/Eşribe 7; Tirmizî, 8/Cenaiz 60; Nesâî, Ebu Abdırrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr (303/915), *Sünenü'n-Nesâî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ty. (Süyüti'nin Şerhi ve Sindî'nin haşiyesi ile beraber), Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut ty., .21/Cenaiz 100; İbn Mace, 6/Cenaiz 47.

⁵⁰ Resûlullah (s), Kudüse doğru namaz kılarken, '*Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir*' (2/Bakara, 144) ayetiyle neshedildi. (Bkz. İbn Melek Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed en-Nesefî, *Şerbu'l-Menar fi'l-Usûl*, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul ty., s. 246).

⁵¹ İbn Melek, s. 245.

⁵² Abdülğani, s. 486.

⁵³ İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali (v. 456/1064), *el-İbkâm fi Usûli'l-Abkâm*, Beyrut 1985, IV. 108.

olan Sünnet, Eş'arî ekolüne mensup alimlerin çoğunluğuna göre Kur'ân'ı neshederken, diğer ekollere mensup alimlerin geneli aksini söylemektedir.

Eş'arî (v. 330/941), nesh konusundaki görüşleri dört kısma ayırmaktadır:

1. 'Kur'ân ancak benzeri bir Kur'ân'la neshedilebilir. Kur'ân'dan bir şeyin sünnetle neshedilmesi caiz değildir.

2. Sünnet Kur'ân'ı nesheder ve hükmünü geçersiz sayar, Kur'ân ise sünneti neshetmez ve hükmünü geçersiz kılmaz.

3. Kur'ân sünneti neshederken sünnet Kur'ân'ı neshetmez.

4. Kur'ân da, sünnet de Allah'ın birer hükmüdür. İkişyle de amel etmek insanlara vaciptir. Allah'ın Kitabı'nı Sünnet'le neshetmek caiz olduğu gibi Sünneti de Kur'ân'la neshetmek caizdir.⁵⁴

Sünnet'in Kitab'ı neshettiğini söyleyenler, 'mübeyyin mübeyyene takdim edildiği' gerekçesiyle getirdikleri, '*İnsanlara, kendilerine indirilene açıklaman için ve düşünüp anlaşımlar diye sana da bu Kur'ân'ı indirdik*'⁵⁵ ayetidir.

Âlimlere göre Sünnet Kitab'ı neshederken Kitab Sünnet'i neshetmemektedir. Çünkü Kitab'ın nassı iki ve daha fazla hükme muhtemeldir ki Sünnet bunlardan birini tayin etmekte ve Kitab'ın muktezası terkedilmektedir.

Bazen Kitab zahirî bir hükmü getirirken Sünnet onu zahirinden çıkarmaktadır. Bu da Sünnet'in Kitab'a takdimini gerektirmektedir. Ayrıca Sünnet, Kitab'ın mutlakını takyîd, umumunu tahsis etmekte ve zahirinden çıkarmaktadır. Kur'ân, hırsızlık yapanın kolunun kesilmesini mutlak emrederken Sünnet nisab miktarıyla sınırlandırmakta; Kitab, zekatın bütün mallardan alınmasını öngörürken Sünnet belli mallarla tahsis etmektedir...

Usûl alimleri Kitab ile Sünnet'in taaruz etmeleri halinde hangisinin takdim edileceği konusunda ihtilaf ettiler: Kitab mı Sünnet'e öncelenecek, aksi mi yapılacak yoksa olduğu gibi mi bırakılacaklar?..Kitap'taki her şey

⁵⁴ Eş'arî, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail, *Mekâlatül-İslamiyyin ve İhtilafül-Musallin*, el-Mektebetül-Asriyye, Beyrut 1433/2012, II. 435.

⁵⁵ 16/Nahl, 44, 64; 2/Bakara, 151; 3/Âl-i İmran, 164; 62/Cum'a 2. Bkz. Şatıbi, *Muvafakât*, IV. 7, dn. 1.

Sünnet'e takdîm⁵⁶ edilemez. Zira mütevatir haberler, Kitap'tan olan delilden daha zayıf kabul edilemez.⁵⁷

Dolayısıyla 'İkisinin veya birisinin delaleti zannî veya kat'î olup vürûd zamanları belli değilse, eşit olmaları hesabıyla iki ayet veya iki sünnet gibi değerlendirilirler. Vürûd zamanları bilinirse, ilk olanı sonrakiyle nesh olunur.

Bu nedenle usûl ve fıkıh alimleri, Sünnet'in Kitap'ın ammlarını tahsîs, mutlakını takyîd ve neshettiğini söylerler.⁵⁸

Kur'an-ı Kerîm, temel nass olmakla beraber, anlaşılması, hükümlere kaynak olması ve bize doğru intikal etmesi Hz. Peygamber (s)'in hadislerinin doğru aktarılmasına bağlıdır. Zira Dârimî'nin naklettiği gibi, 'Sünnet Kur'an'ı bağlar ancak Kur'an sünneti bağlamaz.'⁵⁹

İmam Ahmed de Dârimî'ye katılarak, Sünnet Kuran'a hakim iken Kuran Sünnet'e hakim değildir. Dolayısıyla Sünnet Kur'an'ı nesh edebilir. Çünkü Sünnet beyan bakımından Kur'an'a hakim sayılır, onun ahkâmını takrir eder demektir.⁶⁰

Subhi Salih, 'Şafî'nin, Risale'de Sünnet'in Kur'an'ı neshettiği görüşünü reddettiği sanılmıştır. Ancak bu konuda konuşanlar amacını anlamamışlardır. O, Kitap ve Sünnet'in yüceliğine, birbirlerini desteklemelerine ve birbirlerine uygunluklarına işaret etmiş ve 'bir konuda ihtilaf ettiklerinde mutlaka birisi diğerini neshetmiştir'⁶¹ demektir.

Şafî, Sünnet'in de vahye dayandığı ve aralarında bir farkın bulunmadığı gerekçesiyle haber-i vahidin bile Kur'an'ı neshedebileceğini söylemiştir.⁶²

⁵⁶ Senedi ve delaleti kat'î olan Sünnet, Kitap'ın zahirine takdim edilir. (Şatîbî, *Muvafakât*, IV. 9, dn. 2.)

⁵⁷ Şatîbî, *Muvafakât*, IV. 9. Şatîbî, Sünnetin Kitap'ı neshetmesinden maksadın, 'Sünnet'in Kitaba takdim edilmesi ve Kitap'ın bir tarafa bırakılması değil, Kitap'takinden muradın Sünnet'in ifade ettiğidir. Adeta Sünnet, Kitap'taki hükümlerin manasına bir tefsir ve şerh hükmünde olduğunu' belirtir. (Şatîbî, *Muvafakât*, IV. 10)

⁵⁸ Abdülğani, s. 488.

⁵⁹ Dârimî, *Mukaddime*, 1. 44. Dârimî, aynı ünvanla bir bab açmıştır.

⁶⁰ Ebu Zehra, *Abmed İbn-i Hanbel*, Terc. Osman Keskiöğlü, Hilâl Yayınları, İstanbul 1984, s. 242-255.

⁶¹ Suphi, Salih, *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an*, Daru'l-İlim li'l -Melayin, Beyrut 1979, s. 261.

⁶² Bkz. İbn Hazm, *İhkâm*, I. 518; IV. 107; Amidi, Ebu'l -Hasan Ali b. Muhammed, *el-İhkâm fi Usuli'l-Abkâm* (thk. Abdurrazzak Afifi), Riyad 1424/2003, II. 135; Zerkeşi, Bedruddin Muhammed b. Abdilllah, *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire 1404/1984, II. 31. İbn Atıyye ve Gazali de bu görüştedir. Bkz. İbn Atıyye, Ebu Muhammed Abdulhak b. Galib, el-Endülüsî, *el-Muharriru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, thk. Abdusselam

Şafii, 'Resûlullah'ın Sünnet'ini ancak Sünnet nesh edebilir. Kur'an bir Sünnet'i nesh edemez. Sünnetin neshi ancak başka bir Sünnet'le olabilir demektedir. Ayrıca, 'Her ne kadar Kur'an'ı ancak Kur'an nesh eder' diyorsa da, Kur'an'a rağmen, zina olayında recim cezasını kabul etmekle, Sünnet'in Kur'an'ı nesh edebileceğini beyan etmiş olur. Yani kısaca iddiası, 'Kur'an Sünnet'i iptal edemez fakat sünnet Kur'an'ı iptal eder' şeklindedir.⁶³

Cüveynî (v. 478/1085), Kitab ile Sünnet'i, bir bütünün iki eşit parçası olarak aynı kategorik düzlemde ele almaktadır. Sünnet'in Kitab'ı nesehedebileceği söyleminin temelinde de bu düşünce yatmaktadır. Dolayısıyla Sünnet, Kitab ile aynı epistemolojik değere sahiptir.

Cüveynî, *el-Burhân* adlı eserinde, İmam Şafii'nin Kitab'ı Sünnet'e takdim ettiğini söylemektedir⁶⁴ ancak Burhan şarihi Ebyârî, İmam Şafii'yi eleştirir ve 'Mütevâtir Sünnetin nassı Kitab'ın zahirine terkedilemeyeceği gibi, Kitab'ın nassı da, mütevâtir Sünnet ile Haber-i Vahid'in zahirine terkedilemeyeceğini' söylemektedir.⁶⁵

Sünnet'in de vahye dayandığı ve aralarında bir farkın bulunmadığı gerekçesiyle Haber-i Vahid'in bile Kur'an'ı neshedebileceği söylenmiştir.⁶⁶

Abdussafî Muhammed, Beyrut 1422/200, I. 191; Gazalî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfa min İlmi'l-Usûl*, Mısır 1322/1324, I. 124; Razi, Fahrüddin b. Ziyâuddin Ömer, *Mefatihul-Gayb*, Beyrut 1401/1981, III. 251. Hanefîler, 'Neshin, bir hükmün son bulduğunu açıklamak' olduğundan, Kur'an'ın mütevâtir ve meşhur sünnetle neshedilebileceği kanaatindedirler. Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Basımevi, İstanbul 1967, I. 100 -103. Sonuç olarak, cumhura göre Kur'an'ın Kur'an'ı, Kur'an'ın Sünnet'i, Sünnet'in Sünnet'i, Sünnet'in Kur'an'ı neshetmesi caizdir. Bkz. İbn Hazm, *İhkâm*, I. 519; Gazalî, Mustasfa, I. 125; İbn Kayyim, Şemsüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebu Bekir, *İlamu'l-Muvakkiin*, II. 222-227; Horasanî, Emir Padişah Muhammed Emin Hüseyin, *Teyisiru't-Tabrir Şerhun ala Kitabî't-Takrir*, Mısır 1313, III. 200 -203; Şevkanî, Muhammed b. Ali, *İrşadu'l-Fubul ila Tabkiki'l-Hakki min İlmi'l-Usûl*, thk. Ebu Hafis Amir el-Arabî el-Aş'arî, Riyad 1421/2000, s. 191; Züheyr, Muhammed Ebu'n-Nur, *Usûlu'l-Fıkıh*, Kahire 1992, s. 69, 72; Hammade, Abbas Mütevellî, es-*Sünnetü'n-Nebeviyyetü ve Mekanetüba fi't-Teşri'*, thk. Muhammed Ebu Zehra, Kahire 1965, s. 173; Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ansarî (v. 671/1272), *Tefsiru el-Câmi' li-Abkâmi'l-Kur'an*, Beyrut, 1965, II. 306.

⁶³ Gönenç, Halil, *Büyük Şafii İlmihali*, Hilâl Yayınları İstanbul, 1979, s. 375; İbn Esir, Mübarek b. Muhammed el-Cezerî (v. 630/1233), *Camiu'l-Usûl fi Ehadisi'r-Resûl*, el-Mektebetu't-Ticariyye, Beyrut 1403/1983, I. 149.

⁶⁴ Burhan, s. 253.

⁶⁵ Ebyârî, Abdülhadi Neca b. Ridvan b. Muhammed v. 1305/1888, *et-Tabkik ve'l-Beyân fi Şerbi'l-Burhân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1424, IV, 221-222.

⁶⁶ Bkz. İbn Hazm, *İhkâm*, I. 518; IV. 107; Amidi, II. 135; Zerkeşî, I. 31. İbn Atıyye ve Gazalî de bu görüştedir.

‘Kur’an ve Sünnetin vahiy kaynaklı olduğundan hareketle, bu iki delilin birbirlerini nesh edip edemeyeceği hususu, Şâfiî’de en karmaşık bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır... Kuran, Sünneti ancak Sünnetin de söz konusu durumu neshettiğine dair bir hadîsin varid olması kaydıyla neshedebilir,’ kaidesi, Şâfiî’nin Kur’an ile Sünnet mabeynindeki nesh ilişkisinin ana kaidesidir. Şâfiî, Hz. Peygamber’in (s), bir Sünnet ortaya koyduğunu ve bu Sünnetle amel etmenin bir mükellefiyet olduğunun altını çizmektedir.⁶⁷

Sünnetin Kur’ân’ı neshettiği konusunda en açık ve kesin konuşan İbn Hazm’dır (v. 456/1063). Ona göre, ‘Her nesih beyandır fakat her beyan nesih değildir.’⁶⁸ Dolayısıyla ‘Kur’ân ve Sünnet vahye dayalı oldukları için birbirlerini neshedebilirler.’⁶⁹ Kur’ân’ın tamamının Resûlullah (s)’ın emir veya fiilleriyle neshedilmesi caiz olduğu gibi, Sünnetin tamamının Kur’ân’la neshedilmesi de caizdir. Hepsini aynı şeyler olup aralarında fark yoktur.⁷⁰

Hanefilere göre, ‘Kur’an, mütevatir veya meşhur sünnetle nesh edilebilir. Sadece ahad hadislerle nesh edilemez.’ Böylece hadislerin Kur’an’ı nesh edebileceğini yani iptal edebileceğini fıkıhlarına esas kabul etmişlerdir.⁷¹

‘Hanifilere göre mütevatir Sünnet, bazı nassların hükmünü neshetmektedir. Hakimin buna muhalefet etmesi caiz değildir.’⁷²

Medârik’te şöyle denir: ‘Malik der ki: ‘İbni Hüzmü’ü şöyle derken işittim: ‘Sünnet Kur’an ile tearuz ederse, bazı hallerde Kur’an Sünnet’e takdim edilir, bazı hallerde Sünnet Kur’an’a hakim kılınır.’ Böylece Malik, Sünnet’in Kur’an’ı nesh edebileceğini kabul etmiştir.’⁷³

Elmalılı da, ‘*Mâ nenseh min âyetin*’ biz azametimizle her hangi bir âyeti kısmen veya tamamen ve meselâ manasındaki bir hükmünü veya lafzının hükmü olan tilâvetini veya her ikisini bizzat kitabımızla neshedersek

⁶⁷ Kanarya, Bayram, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* -www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 Sayı:VIII Kasım 2012 101.

⁶⁸ İbn Hazm, *İhkâm*, I. 476; Zerkeşi, *el-Burhan*, II. 29.

⁶⁹ İbn Hazm, *İhkâm*, I. 522; Âmidî, *İhkâm*, II. 142; Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ansarî (v. 671/1272), *Tefsîru, el-Câmi’ li-Abkâmi’l-Kur’an*, (1-20) Beyrut, 1965, II. 301.

⁷⁰ Bkz. İbn Hazm, *İhkâm*, IV. 115.

⁷¹ Ünal, İsmail Hakkı, *İmam Ebu Hanîfe’nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları No. 327, Ankara1994, s. 213.

⁷² Abdülğani s. 499.

⁷³ Ebu Zehra, Muhammed, *İmam Malik Hayatı-Görüşleri-Fıkıhta Yeri*, Terc. Osman Keskioglu, Hilal Yayınları, İstanbul 1984, s. 283.

veya -diğer kıraete göre- Resulümöze sünnetle neshettirirsek..⁷⁴ diyerek Kur'ân'ın sünnetle nesholdüğünü belirtmektedir.

5. Sünnet'in Kur'ân'ı Neshettiğine Dair Örnekler

Sünnet'in Kitab'ı neshettiğini savunanların verdikleri farklı örneklerden bir kaçını zikretmekle yetinelim:

1. Hala ve teyze ile evlenmenin Sünnet'le haram kılınması:

'*Sahib olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Allah'ın size emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helal kılındı*⁷⁵ ayetinde geçen '*Bunlardan başkası*', bir kısmının helal olduğunu belirtirken diğerlerinden sükût etmiştir. Resûlullah (s), '*Kadını halası ve teyzesi ile beraber nikablamak haramdır. Neseble haram olan reda*' (süt) ile de haramdır⁷⁶ hadisi mutlakiyetini neshederek hala ve teyzenin haramlığına hükmetmiştir.

2. Resûlullah (s)'a sınırsız sayıda hanımla evlenmenin helal kılınması:

'*Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan cariyeler hariç, güzellikleri hoşuna gitse bile, bunların yerine başka hanımlar alman sana helal değildir. Allah her şeyi gözetler*⁷⁷ ayeti Hz. Peygamberin '*Allah, dilediği kadar kadınla evlenmesine izin vermeden Rasûlullah (s) vefat etmedi*⁷⁸ hadisiyle nesholmuştur.⁷⁹

3. Fıtır sadakasının Sünnet'le sünnet kılınması: (Ünlü tarihçi Muhammed b. Cerir (v. 310/922) et-'Tabarî şöyle demektedir: 'İlim erbabı, fıtır sadakasının farz kılındığında icma ederken neshinde ihtilaf ettiler: İbn Neh-

⁷⁴ Elmalılı, *Hak Dini*, I. 462.

⁷⁵ 4/Nisa, 24.

⁷⁶ Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil bin İbrahim bin el-Muğîre bin Berdîzbeh (v. 256/870), *Sahibu el-Buhârî*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul, ty., 36/Şehadet 7; 67/Nikah 20; 57/Humus 4; Müslim, Ebu'l-Huseyn b. El-Haccâc el-Kuşayrî en-Neysâbüri (v. 261/875), *Sahibu Muslim*, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Dâru İhyai'l-Kutubi'l-Arabiyye, Kahire, 1336/1918., 18/Reda' 1, 2, 9, 12; Ebu Davud, 12/Nikah 6; *İbn Mace*, 9/Nikah 34; Dârimî, 11/Nikah 48; Malik, b. Enes, *el-Muwatta'*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, 30/Reda' 1; İbn Hanbel, *Müsned*, I. 275, 290.

⁷⁷ 33/Ahzab, 52.

⁷⁸ Tirmizî, Tefsir 33; İbn Kesir, İmâdüddin Ebu'l-Fidâ (v. 774/1372), *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. heyet, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984, VI. 438.

⁷⁹ İbn Melek, *Şerhu Menar*, s. 246.

has, ‘icma’ ve Resûlullah (s)’tan gelen sahih hadislerle sabit olduktan sonra, hükmünün geçersiz kılındığını beyan eden icma veya hadisle nesholmadıkça hükmü geçerlidir’ demektir.’⁸⁰

4. Verasetle beraber vasiyyetin neshedilmesi:

Yukarıda ifade edildiği gibi bazı âlimler Sünnet’in Kur’ân’ı neshettiğini kabul etmezken İmam eş-Şafiî (v. 204-150), mirasla ilgili Bakara, 2/180, 240⁸¹ ayetlerini getirdikten sonra, ‘Bu iki ayet, valideyn, akraba, kocaya vasiyyet ve vasiyyetle beraber miras bırakmaya; hem mirastan hem de vasiyyetten pay alma ve mirasçılarının vasiyyeti neshetmeye muhtemeldir.

Ayetler bu ikisine muhtemel olduğuna göre ilim ehline düşen, Allah’ın Kitab’ından bir nass bulamazlarsa Resûlullah’ın sünnetinden delalet aramalarıdır. Sünnette bulduklarını, -itaati farz olduğundan- Allah’tanmış gibi kabul etmeleridir.’⁸²

Şafiî, konuyu tartıştıktan sonra, ‘Mağazilere katılanların hepsinden yaptığım nakille izah ettiğim “*Varise vasiyyet yoktur*” hadisiyle, Hz. Peygamberden munkatı’ nakledilen ve genelin icma ettiği bu haberle miraslar valideyn ve zevceye olan vasiyyeti neshetmiştir’ demektir.⁸³

5. Zina edenlere uygulanan hapis cezasının celdeyle neshedilmesi:

‘*Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol gösterinceye kadar evlerde hapsedin*’⁸⁴ ayeti, ‘*Benden alınız’ benden alınız’ Allah on-*

⁸⁰ eş-Şatibî, *Muvafakât*, III. 106.

⁸¹ ‘*Herhangi birinize ölüm yaklaştığında, eğer arkasında yeterli bir servet bırakıyorsa, ebeveynine ve (diğer) yakın akrabalarına uygun şekilde vasiyette bulunmak size farz kılındı. Bu, Allah’a karşı sorumluluk bilinci duyanlar için bir yükümlülüktür*’ (2/180); ‘*Eğer içinizden biri ölür ve arkasında kadınlar bırakırsa, dul eşlerine (ölmüş kocalarının evini) terk etmeksizin bir yıllık geçimlerini vasiyyet etsinler. Ama eğer kendi arzularıyla ayrılırlarsa kendileri hakkındaki meşru tasarruflarından dolayı onlara bir günah yoktur. Ve Allah kudret ve hikmet sahibidir.*’ (2/240)

⁸² Şafiî, Muhammed b. İdris, *er-Risale*, thk. Muhammed Seyyid Keylani, Kültür Yayınları, İstanbul 1388/1969, s. 69, prg. 396-397.

⁸³ Şafiî, *Risale*, s. 142, prg. 403. Ancak Şafiî, ‘Allah Kitab’ı Kitab’la neshettiğini açıkladığı gibi, Sünnet’in Kitab’ı neshetmediğini, Sünnet’in Kitab’a tabi, O’na uygun ve Kitab’tan indirdiğini açıklayıcı olduğunu beyan etmiştir’ (Şafiî, *Risale*, s. 55, prg. 314) diyerek adeta çelişkiye düşmektedir. *Risale*’nin, -örneğin-43-54 sayfalarının incelenmesinden Şafiî’nin Sünnet’in Kitab’ı neshettiği görüşü anlaşılmaktadır. Ayrıca Şafiî, Sünnet’in Kur’ân’la neshedilmediğini söylemektedir. (Şafiî, *Risale*, s. 57)

⁸⁴ 4/Nisa, 15.

lar için bir yol belirlemiştir. Bekar bekarla zine derse yüz değnek vurularak sürgün edilir. Evli, evil olanla zina ederse, yüz değnek vurularak recmedilir⁸⁵ hadisi, celde ayetinden⁸⁶ önce varid olduğundan hapsetme hükmünü neshetmiştir.⁸⁷

6. Ayakları meshetmenin gusül ile neshedilmesi:

Abdest ayetindeki ayakları mesh hükmü, 'Topuklarında kuru yer kalanların vay haline!⁸⁸ hadisiyle neshedilmiştir. Bu hadisten sonra sahabe ayaklarını meshetmekten vazgeçmiştir.⁸⁹

Son olarak, 'Cumhura göre her ikisi de vahiy olduğundan, Kur'ân'la Kur'ân'ın, Kur'ân'la Sünnet'in, Sünnet'le de Kur'ân'ın neshi caizdir.'⁹⁰

Sonuç

Dinî teşri'deki fonksiyonu malum olan Rasûlullah (s)'in Sünnet'inin Kur'ân'la neshedilmesi ihtilafı olduğu gibi Kur'ân'ın Sünnet'le neshedilmesi de tartışmalıdır. Her görüş erbabı tezlerini Kur'ân ve Sünnet'ten delillerle desteklemektedirler.

Bu deliller incelendiğinde, Sünnet'in Kur'ân'ı neshettiği tezi ağır basmaktadır. Zira vahyin gölgesi ve kontrolünde olan Hz. Peygamber (s)'in şari olduğunda şüphe yoktur. Nesh, geleceğin ortam, sorun ve sosyal şartlar göz önünde bulundurularak gerçekleşmişken, vahyi uygulayan Hz. Peygamber (s)'in şartlar gereği bazı Kur'ân ayetlerini neshetmesi doğal karşılanmalıdır. Şayet mensûh ayetlerin zamanla tekrar uygulamaya konulması söz konu-

⁸⁵ Müslim, 29/Hudud, 12-13; *Ebu Davud*, 37/Hudud 23; Tirmizî, 15/Hudud 8; İbn Mace, 20/Hudud, 7.

⁸⁶ 24/Nur, 2.

⁸⁷ Bkz. İbn Hazm, *İhkâm*, IV. 110.

⁸⁸ Buhârî, 3/İlim 3, 30; 4/Vüdü', 27, 29; Müslim, 2/Tahare 25, 28, 30; Ebu Davud, 1/Tahare 46; Tirmizî, 1/Tahare 31; Nesâî, 1/Tahare 88; İbn Mace, 1/Tahare 55; Dârimî, 1/Vüdü' 35.

⁸⁹ Bkz. İbn Hazm, *İhkâm*, IV. 112-113.

⁹⁰ İbn Hazm, *İhkâm*, I. 519; Âmidî, *İhkâm*, II. 135 vd.; Gazalî, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed (v. 505/1111), *el-Mustasfâ min İlmi'l-Usûl*, (Fevâtihu'r-Rahmût ile beraber), Bulak 1324., I. 124-125; İbn Kayyim, Şemsuddin ebu Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekir ez-Zerî ed-Dımişkî (691/751), *İlamu'l-Muvakkîin an Rabbi'l-Alemin*, trc. ve thr. Muhammed Abdüsselâm İbrahim, Beyrut 1991., II. 222 vd.; Horasanî, Emir Padişah Muhammed Emin Hüseyin, *Teysirü't-Tabrîr Şerhun ala Kitabi't-Takrîr*, Mısır 1313., III. 200 vd.; Züheyr, Muhammed ebu'n-Nur, *Usûlü'l-Fıkıh*, Kahire 1992., s. 69, 72; Kurtubî, *Cami'*, II. 306; Şevkani, Muhammed b. Ali, *İrşadu'l-Fuhul ila Tabkiki'l-Hak min İlmi'l-Usul*, thk. Ebu Hafs Amir el-Arabi el-Eş'arî, Riyad 1421/2000, s. 191; Hammade, Abbas Mutevelli, *es-Sünnetu'n-Nebeviyyetu beyne Ehli'l-Fıkhi ve Ehli'l-Hadis*, Kahire 1989, s. 173.

su olursa, bu nâsîh için de geçerlidir. Rasûlullah (s)'ın kanun koyucu ve Kur'ân'ın mübeyyini olduğu konusunda ittifak varken, Sünnet'in Kur'ân'ı neshi konusunda ihtilaf olmakla beraber, genel veri ve deliller değerlendirildiğinde, nesh yetkisine de sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu yetkiyi tanımamak, Kur'ân ve hükümlerini Resûlullah (s)'a karşı savunmak anlamını taşımaktır ki bunu kabul mümkün değildir.

Neshin ne ve nasıl gerçekleştiğini, ne anlama geldiğini,-verilen örneklerde olduğu gibi- bize fi'len gösteren Hz. Peygamber (s) olduğuna göre nazarî tartışmalara girmenin fazla bir anlam taşımadığı kanısındayız.

O bizim yagane arketipimizdir. Gerçekleri gösteren, İlahî hakikatleri açıklayan, Sünnet-vahiy ilişkisini belirleyen, alan ve kapsamını ortaya koyan kendisidir. Kendisi nasîh olduğuna göre, akli argümanlarla konuyu tartışma alanına kaydırmanın katkı sağlayıcı bir yanı yoktur.

Kur'ân ve Sünnet, dinin detaylarını belirleyen, uygulamasını yapan Hz. Peygamber (s)'in vahye dayandığına, ittibâna ve kanun koymadaki yönüne bu kadar vurgu yaparken, O'nu bu yetkinin dışına çıkarmanın sağlıklı bir yaklaşım olduğu kanaatinde değiliz.

Kaynakça

- ABDÜLHALİK, Abdülğani, *Hucciyetüs-Sünne*, Daru'l-Vefa, Virginia ABD, 1413/1993.
- AMİDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-İhkâm fi Usulî'l-Abkâm* (thk. Abdurrazzak Afifi), Riyad 1424/2003.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Basımevi, İstanbul 1967.
- BUHARÎ, Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil bin İbrahim bin el-Muğîre bin Berdizbeh (v. 256/870), *Sahibu el-Buhârî*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul, ty.
- CEVHERÎ, Ebû Nasr İsmâil b. Hammad, *Tâcül-Arûs ve Sıbâhu'l-Arabiyye (es-Sıhâh)*, Beyrut 1418/1778.
- DARİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Behram (v. 250/864), *Sünenü'd-Dârimi*, Dârü'l-fikir, Beyrut, ty.
- DEHLEVÎ, Şah Veliyullah b. Abdurrahim (v. 1176/1762), *Hucetullahi'l-Baliga*, Daru İhyai'l-Ulûm, Beyrut 1413/1992.
- EBU DAVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî (v. 275/888), *Sünenü Ebî Dâvûd* (Avnu'l-Ma'bûd ile beraber), Dârü'l-Fikr, Beyrut 1399/1979.

- EBU ZEHRA, *Abmed İbn-i Hanbel*, Terc. Osman Keskioglu, Hilâl Yayınları, İstanbul 1984.
- EBU ZEHRA, Muhammed, *İmam Malik Hayatı-Görüşleri-Fıkıhta Yeri*, Terc. Osman Keskioglu, Hilal Yayınları, İstanbul 1984.
- EBYÂRÎ, Abdülhadi Neca b. Rıdvan b. Muhammed v. 1305/1888, *et-Tabkik ve'l-Beyân fi Şerhi'l-Burhân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1424.
- ELMALILI, Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Kitapevi, İstanbul, ty.
- EŞ'ARÎ, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail, *Mekâlâtül-İslamiyyin ve İhtilafül-Musallin*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 1433/2012.
- FERRA, Ebu Ya'la Muhammed b. Hüseyin el-Bağdadî, *el-Udde fi Usûli'l-Fıkıh*, Riyad 1414/1993
- GAZALÎ, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfa min İlmi'l-Usûl*, Mısır 1322/1324.
- GENÇ, Mustafa, *Sünnet-Vahiy İlişkisi*, Kitabî Yayınları, İstanbul 2009.
- GÖNENÇ, Halil, *Büyük Şafii İlmihali*, Hilâl Yayınları İstanbul, 1979.
- HAMMADE, Abbas Mutevellî, *es-Sünnetü'n-Nebeviyyetu beyne Ehlil-Fıkıh ve Ehlil-Hadis*, Kahire 1989.
- HAMMADE, Abbas Mutevellî, *es-Sünnetü'n-Nebeviyyetu ve Mekanetüha fi't-Teşri'*, thk. Muhammed Ebu Zehra, Kahire 1965
- HORASANÎ, Emir Padişah Muhammed Emin Hüseyin, *Teysiru't-Tabrir Şerhun ala Kitabî't-Takrîr*, Mısır 1313.
- İBN ATIYYE, Ebu Muhammed Abdülhak b. Galib, el-Endülüsî, *el-Muharriru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, thk. Abdusselam Abdussafi Muhammed, Beyrut 1422/200.
- İBN ESÎR, Mübarek b. Muhammed el-Cezerî (v. 630/1233), *Camiu'l-Usûl fi Ehadisi'r-Resûl*, el-Mektebetu't-Ticariyye, Beyrut 1403/1983.
- İBN HANBEL, Ahmed b. Muhammed, *Müsned*, Beyrut, ty.
- İBN HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed (v. 241/855), *Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1413/1992.
- İBN HAZM, Ebu Muhammed Ali (v. 456/1064), *el-İhkâm fi Usûli'l-Abkâm*, Beyrut 1985.
- İBN KAYYİM, Şemsuddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekir el-Cevziyye, (303/915), *A'lamül-Muvakkîn an Rabbi'l-Alemin*, Daru'l-Hadis, Kahire ty.
- İBN KESÎR, İmâdüddin Ebu'l-Fidâ (v. 774/1372), *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. heyet, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984.
- İBN MACE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî (v. 275/888), *Sünenü İbn Mâce*, Dârü'l-Hadis, Kâhire, ty.
- İBN MANZÛR, Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Zekeriyâ (v. 711/1311), *Lisânü'l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut 1410/1990.

- İBN MELEK Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed en-Neseî, *Şerbu'l-Menar fi'l-Usûl*, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul ty.
- İLÂHÎ BAHS, Hadim Hüseyin, *el-Kur'âniyyûn ve Şubûhatubûm Havle's-Sünne*, Mektebetü's-Sıddîk, Taif 1409/1989.
- KANARYA, Bayram, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* -www.e-sarkiyat.com ISSN: 1308-9633 Sayı:VIII Kasım 2012.
- KOÇKUZU, Ali Osman, *Hadiste Nâsîh-Mensûh Meselesi*, MÜİFAV Yayınları, İstanbul 1985.
- KOÇKUZU, Ali Osman, *Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşri Yönünden Değeri*, DİB Yayınları, Ankara 1988.
- KURTUBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ansarî (v. 671/1272), *Tefsiru el-Câmi' li-Abkâmi'l-Kur'an*, Beyrut, 1965.
- MALİK, b. Enes, *el-Muvatta'*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Mu'cemul-Vasit*, heyet, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn b. El-Haccâc el-Kuşayrî en-Neysâbûrî (v. 261/875), *Sahibu Muslim*, thk. Muhammed Fuad Abdulkaki, Dâru İhyai'l-Kutubi'l-Arabiyye, Kahire, 1336/1918.
- NESAÎ, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr (303/915), *Sünenü'n-Nesâi*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ty.
- RAĞİB el-İsfahanî, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'an*, Daru kahraman, İstanbul 1986.
- RAZÎ, Fahrüddin b. Ziyauddin Ömer, *Mefatihul-Gayb*, Beyrut 1401/1981.
- SEHARENFÜRÎ, Halil Ahmed, *Bezlül-Mechûd fi Halli Süneni Ebi Davud*, ta'lik Takiyuddin en-Nedvî, Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1427/2006.
- SUPHÎ, Salih, *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an*, Daru'l-İlim li'l-Melayin, Beyrut 1979.
- ŞAFÎÎ, Muhammed b. İdris, *er-Risale*, thk. Muhammed Seyyid Keylanî, Kültür Yayınları, İstanbul 1388/1969.
- ŞÂTİBÎ, Ebu İshak İbrahim b. Musa (v. 790/1388), *el-Muvafakat fi Usûli's-Şeria*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ty.
- ŞEVKANÎ, Muhammed b. Ali, *İrşadu'l-Fuhul ila Tabkiki'l-Hak min İlmi'l-Usul*, thk. Ebu Hafis Amir el-Arabi el-Eş'arî, Riyad 1421/2000.
- TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sûre (v. 279/892), *el-Câmius-Sahîb hüve Sunenüt-Tirmizî*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut ty..
- ÜNAL, İsmail Hakkı, *İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları No. 327, Ankara 1994.
- ZERKEŞÎ, Bedruddin Muhammed b. Abdillâh, *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire 1404/1984.
- ZÜHEYR, Muhammed Ebu'n-Nur, *Usûlu'l-Fıkıh*, Kahire 1992